

Babel Salon: De nasleep van de Tweede Wereldoorlog.

17 januari 2012

Locatie: La Brèche

Gast : Dr. Chris van der Heijden

Interviewer: Dr. Piet Bakker

Aanwezigen: 53

Dr. Chris van der Heijden (Leiden, 1954) krijgt van dr. Piet Bakker een uitvoerige introductie. Van der Heijden is historicus, verbonden aan de School voor Journalistiek in Utrecht, treedt regelmatig op voor radio en (lokale) tv en schrijft onder meer in *De Groene*. Hij is auteur van vele boeken over uiteenlopende onderwerpen als de Spaanse geschiedenis, het armoedevraagstuk, de totstandkoming van de staat Israël en bureaucratisering. Vanavond is hij uitgenodigd vanwege zijn eind 2011 verschenen dissertatie *Dat nooit meer. De nasleep van de tweede wereldoorlog in Nederland*, die bijna 1000 pagina's dik is.

Piet Bakker geeft twee recente voorbeelden van 'de obsessie met WO-II als moreel ijkpunt': Johan Heesters overleed eind december 2011 en de publicitaire aandacht in Nederland heeft hij vooral te danken aan zijn foute verleden; in zijn recente Nieuwjaarsconferentie releveerde Freek de Jonge dat De Telegraaf fout was in de oorlog. Buiten kijf staat dat het in beide gevallen ging om foute gedragingen, waarbij Van der Heijden opmerkt dat de krant lange tijd niet verschilde van kranten als de *NRC* of het *Algemeen Handelsblad* maar vanaf het midden van 1944 kregen de artikelen in *De Telegraaf* een onversneden antisemitisch en pro-Duits karakter, waarna het imago 'fout' definitief werd gevestigd in de jaren zestig.

Dat nooit meer heeft net als het tien jaar eerder verschenen *Grijs verleden. Nederland en de Tweede Wereldoorlog* veel stof doen opwaaien. In dat laatste boek is de voornaamste stelling dat de meeste Nederlanders in het begin van de oorlog verbijsterd waren maar dat de meesten, eenmaal van de schrik bekomen, gewoon doorleefden. *Grijs Verleden* was een poging een journalistiek opgezet verhaal te schrijven over een omvangrijke geschiedenis en talrijke biografieën, maar anderen zagen daarin eerder een verdediging van de collaboratie met de bezetter wat aansloot bij Van der Heijdens eigen achtergrond als zoon van een foute vader, en in dat licht werd het boek door velen geduid. Verkoop technisch was het een succes met meer dan zestigduizend exemplaren en positieve fanmail, onder meer van kinderen van foute ouders, volgde.

De wereld van de historici was verdeeld en er ontstond een debat over het beeld dat Lou de Jong met zijn televisie-uitzendingen *De bezetting* en zijn veertien-delige boekenserie *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* had geschapen. Dat goed-fout of collaboratie-verzet schema wil Van der Heijden doorbreken met *Grijs verleden* en met het recent verschenen *Dat nooit meer* waaraan hij vier jaar heeft gewerkt.

Dat nooit meer begint met een hoofdstuk over Aantjes, die aanwezig was bij een debat naar aanleiding van het boek, en wie veel onrecht is aangedaan door Lou de Jong die zich de rol van rechter had aangemeten maar zijn huiswerk als historicus had verzaakt, onder meer door de Germaanse SS, waarvan Aantjes lid was geworden, te verwarren met de Waffen SS. Van der Heijden wil dat beeld rechtzetten en laat zien dat Aantjes steun kreeg uit 'eigen kring' waar velen al jaren wisten dat hij niet open was over zijn verleden wat overigens niet in de weg stond aan zijn CDA-fractievoorzitterschap.

Van der Heijden wil in *Dat nooit meer* laten zien dat het beeld van WO-II in de loop van de tijd is veranderd. In de jaren vijftig was de oorlog nog te dichtbij en werd er voornamelijk gezweven, maar in de jaren zestig ontstond een nieuwe (sociale) constructie die in de daarop volgende decennia

verder is bijgesteld en is geculmineerd in een vaste associatie van WO-II met de Holocaust of Shoah, zoals Van der Heijden liever zegt. Schoolkinderen denken tegenwoordig dat de Tweede Wereldoorlog is gestreden vanwege de Jodenvervolging. Het beeld in de jaren zestig is sterk bepaald door media als Vrij Nederland en zijn lezers, en door de sterk gepopulariseerde televisie-uitzendingen onder de strakke regie van De Jong, waarbij de nadruk lag op het verzet. In *Het Koninkrijk der Nederlanden* is De Jong genuanceerder en regelmatig herkent Van der Heijden zich daarin.

Piet Bakker was aanwezig bij de promotieplechtigheid en heeft zich verbaasd over de heftige reacties tijdens de verdediging van *Dat nooit meer* en de boosheid in de pers. Hij vraagt zich af waar die emotie vandaan komt. Vanuit de zaal wordt naar voren gebracht dat iedere generatie een eigen nieuwe duiding geeft aan WO-II en zo een eigen boosheid ontwikkelt. In ieder geval is de wisseling van de wacht bij het NIOD niet gunstig geweest voor de waardering van het werk van Chris van der Heijden. Zijn promotor professor Hans Blom, die in 1983 als een van de eersten tornde aan het goed-fout schema, is in 2007 bij het NIOD opgevolgd door prof. Dr. Marjan Schwegman en zij heeft het accent weer verlegd naar heldenverhalen en de geschiedenis van helden.

Dat nooit meer en *Grijs verleden* gaan juist over gewone mensen en hun 'verhaaltjes' en minder over de instituties. Van der Heijden plaatst de geschiedenissen van individuele mensen in historisch perspectief en met beide boeken wil hij het beeld van WO-II en de nasleep daarvan nuanceren en relativeren.

Verslag van prof. Dr. Ellie Lissenberg